

Χριστίνα Βάρδα, "Διαπιστώσεις από την πρακτική άσκηση των φοιτητών αρχειονομίας του Ιονίου Πανεπιστημίου στο Ε.Λ.Ι.Α."

Θα σας μιλήσω για την εμπειρία και τις διαπιστώσεις μας στο τμήμα αρχείων του ΕΛΙΑ από την πρακτική άσκηση περιορισμένου αριθμού φοιτητών του Τμήματος Αρχειονομίας και Βιβλιοθηκονομίας του Ιονίου στις αρχειακές συλλογές μας.

Στο διάστημα από το 1998 (όταν ξεκίνησε ο θεσμός των ΕΠΕΑΚ στο πλαίσιο του 2ου ΚΠΣ) μέχρι το 2002, πέρασαν από εμάς συνολικά 6 φοιτητές (5 κορίτσια και 1 αγόρι). Την πρώτη χρονιά ήταν τρεις, τη δεύτερη δύο και την τελευταία μία φοιτήτρια. Ο περιορισμένος αριθμός φοιτητών που δεχτήκαμε υπαγορεύτηκε από λόγους εσωτερικής λειτουργίας, καθηκόντων και διαθεσιμότητας. Ήταν όμως απόφασή μας για λόγους επαγγελματικής δεοντολογίας (εφόσον επρόκειτο για μελλοντικούς νέους συναδέλφους αρχειονόμους) να τους δεχτούμε, ενώ η γενικότερη τακτική μας είναι να αρνούμαστε φοιτητές από άλλες σχολές που ζητούν αντίστοιχα πρακτική άσκηση. Έτσι μας δόθηκε η ευκαιρία να γνωριστούμε με φοιτητές του Τμήματος (ΤΑΒ), παρότι η χρονική περίοδος της άσκησης (Ιούνιος-Σεπτέμβριος) δημιουργούσε κάποια προβλήματα (λόγω καλοκαιρινών αδειών), τα οποία προσπαθήσαμε να λύσουμε, επιμηκύνοντας την περίοδο προς το φθινόπωρο.

Ο τομέας πρακτικής άσκησης που μπορούσαμε να προσφέρουμε ήταν οι συγκεκριμένες εργασίες επεξεργασίας ενός αρχείου, δηλαδή η ταξινόμηση του υλικού και η περιγραφή του σε δελτίο αρχειακής περιγραφής (ΔΑΠ) σε ηλεκτρονική μορφή, που αποτελείται από τα πεδία του Διεθνούς Προτύπου Αρχειακής περιγραφής (ΔΙΠΑΠ). Το πρότυπο αυτό χρησιμοποιούμε στο ΕΛΙΑ εδώ και 6 χρόνια. Από τα 830 περίπου αρχεία που απόκεινται στη συλλογή μας, τα 360 έχουν σήμερα το αντίστοιχο δελτίο περιγραφής (που είναι προσβάσιμο και στην ιστοσελίδα μας). Στόχος μας είναι, εκτός των νέων εισαγωγών, να αποκτήσουν και οι παλαιότερες παρόμοια περιγραφή. Σε αυτήν την κατεύθυνση, που τους ήταν εντελώς άγνωστη, καθοδηγήσαμε τους φοιτητές του Ιονίου.

Η φύση όμως των αρχείων του ΕΛΙΑ (ιδιωτικά αρχεία) παρουσιάζει εκ των πραγμάτων ιδιαιτερότητες. Δεν πρόκειται για σειρές δημόσιων αρχείων με επαναλαμβανόμενες κατηγορίες εγγράφων. Κάθε οικογενειακό ή προσωπικό αρχείο της συλλογής μας (ανεξαρτήτως μεγέθους) αποτελεί μία ξεχωριστή αρχειακή ενότητα, με διαφορετικό υλικό από άποψη περιεχομένου, τυπολογίας, γλώσσας κλπ., που απαιτεί ανάλογη επεξεργασία. Άρα γενικές οδηγίες δεν αρκούν.

Καθώς μάλιστα το αρχειακό υλικό είναι αυτό που καθορίζει την ταξινόμηση και την περιγραφή, το αποτέλεσμα ήταν, για κάθε αρχείο που αναλάμβανε ο ασκούμενος, να πρέπει να κάνουμε σχεδόν μαζί του όλη τη δουλειά, για να μην την ξανακάνουμε από την αρχή μετά. Με αυτόν τον τρόπο δουλειάς ταξινομήθηκαν και περιγράφηκαν 17 αρχεία της συλλογής. Ο απαιτούμενος χρόνος καθοδήγησης και διδασκαλίας δεν είναι πάντως αντίστοιχα ανταποδοτικός, γιατί σε 3 μήνες ο ασκούμενος έχει φύγει, ενώ ο αρχειονόμος που ασχολήθηκε με την επίβλεψη έχει επενδύσει αρκετό από τον πολύτιμο χρόνο του.

Οι διαπιστώσεις μας για τις γνώσεις που είχαν αποκομίσει οι φοιτητές στη διάρκεια των σπουδών τους ήταν οι εξής:

1. Είχαν διδαχθεί την ιστορία των αρχείων (από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα), είχαν μελετήσει τους αρχειοφύλακες των περασμένων αιώνων (16ο-19ο), είχαν μάθει ορισμένα

πράγματα για τις κτιριακές εγκαταστάσεις και τις συνθήκες φύλαξης των αρχείων, την ηλικία των αρχείων και τις χαρακτηριστικές αξίες των τεκμηρίων (αποδεικτική, ιστορική κλπ.), χωρίς όμως να ξέρουν σχεδόν τίποτα για την τυπολογία των τεκμηρίων και την απαιτούμενη επεξεργασία ενός αρχείου από τη στιγμή της εισαγωγής του στον αρχειακό φορέα μέχρι τη διάθεσή του στην έρευνα.

2. Οι γνώσεις τους στην ελληνική και παγκόσμια ιστορία καθώς και η επαφή τους με τα είδη του γραπτού λόγου υστερούσαν σοβαρά.

3. Δεν είχαν ακούσει ποτέ τίποτα για το ΔΙΠΑΠ, καθιερωμένο διεθνές πρότυπο περιγραφής αρχείων του ΔΣΑ, που εφαρμόζεται σε όλες σχεδόν τις χώρες, ούτε άλλωστε για το ρόλο και τις δραστηριότητες του ίδιου του Συμβουλίου. Με αυτή την ευκαιρία, να πω ότι με τα προγράμματα ψηφιοποίησης και τεκμηρίωσης της Κοινωνίας της Πληροφορίας (στο πλαίσιο του Γ'ΚΠΣ) που εγκρίθηκαν πρόσφατα για 146 φορείς -μεταξύ των οποίων πολλοί αρχειακοί φορείς-, θα αναγκαστούν όλοι να το μάθουν και να το χρησιμοποιήσουν, δεδομένου ότι απαιτείται τυποποίηση και χρήση προτύπων. (Αλλωστε το ISAD αναφερόταν ενδεικτικά και στο τεχνικό δελτίο της προκήρυξης του διαγωνισμού).

4. Δεν τους είχε δοθεί ούτε ελληνική ούτε ξένη βιβλιογραφία, ενώ ήδη κυκλοφορούσαν στην ελληνική γλώσσα δύο εγχειρίδια αρχειονομίας (του Ανδρέα Μπάγια που κυκλοφόρησε το 1998-1999 και της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας, μετάφραση βασικότατου και διεθνώς αναγνωρισμένου εγχειριδίου που κυκλοφόρησε το 2000). Δεν ήταν ενημερωμένοι ούτε για την πλουσιότερη διεθνή βιβλιογραφία, που δεν είναι «χθεσινή». Οι φοιτητές αρχειονομίας του Ιονίου είχαν αρκεστεί, όσον αφορά τα βοηθήματα και τη βιβλιογραφία, στις υπαγορευμένες σημειώσεις της μοναδικής, μέχρι πρόσφατα, καθηγήτριας αρχειονομίας. Μαθαίνω ότι από πέρυσι διανέμεται και αποτελεί εξεταστέα ύλη το βιβλίο του Ι.Δ.Ψαρά «Θεωρία και μεθοδολογία της Ιστορίας» που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τους αρχειακούς φορείς και τις συλλογές τους, ενημέρωση χρήσιμη που όμως δεν καλύπτει το θέμα της διαχείρισης των αρχείων. Από τη δεύτερη καθηγήτρια που διδάσκει στο Ιόνιο τώρα, δίνονται σημειώσεις και επιλεγμένη βιβλιογραφία. Επίσης πληροφορήθηκα ότι το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος πανεπιστημιακού έτους δίδαξε και τρίτη καθηγήτρια αρχειονομίας που χρησιμοποίησε το εκδεδωμένο από την ΕΑΕ εγχειρίδιο αρχειονομίας. Οι φοιτητές πάντως που γνωρίσαμε εμείς τότε, δεν είχαν ιδέα από αρχειακή βιβλιογραφία.

5. Είχαν προβλήματα ανάγνωσης χειρόγραφων εγγράφων του 19ου και 20ου αιώνα. Δεκτό ως ένα σημείο, γιατί μόνο με την τριβή αποκτιέται η ευκολία. Αλλά τι να την κάνουμε την παλαιογραφία, όταν δεν μπορούμε να διαβάσουμε ένα απλό χφο έγγραφο; Γιατί βεβαίως εάν δεν μπορούμε να διαβάσουμε, δεν ξέρουμε περί τίνος πρόκειται και δεν μπορούμε να αποφασίσουμε τη σωστή του θέση. Αλλά τα αρχεία που καλούμαστε να επεξεργαστούμε δεν έχουν ποτέ μόνο δακτυλόγραφα έγγραφα και δεν είναι ακόμα □ ηλεκτρονικά αρχεία.

6. Μεγάλη δυσκολία είχαν όλα τα παιδιά στη σύνταξη του βιογραφικού σημειώματος του δημιουργού του αρχείου (που απαιτείται στο ΔΑΠ) καθώς και στην περίληψη και παρουσίαση του περιεχομένου ενός εγγράφου, ή ενός συνόλου εγγράφων ή μεγαλύτερων αρχειακών ενοτήτων. Είναι αλήθεια ότι η σύνταξη οποιουδήποτε σύντομου κειμένου που να περιέχει την ουσία των περιεχομένων του αρχειακού υλικού, χρειάζεται γνώση, έλεγχο και εποπτεία του υλικού, αλλά κυρίως κοινό νου που να απαντάει σε κοινές ερωτήσεις όπως π.χ. Ποιός, πότε, τί, πώς. Το συμπέρασμα είναι ότι οι φοιτητές ίσως πρέπει να εξασκούνται στο πανεπιστήμιο,

σε σύντομες παρουσιάσεις και περιλήψεις τεκμηρίων και στην αναγνώριση της τυπολογίας τους.

Αυτές είναι οι βασικότερες ελλείψεις που παρατηρήσαμε εμείς, με βάση τις δικές μας αρχειονομικές ανάγκες, στους φοιτητές που διάλεξαν να κάνουν την πρακτική τους άσκηση στο ΕΛΙΑ. Οι διαπιστώσεις αυτές αναφέρονται στην ποιοτική αξιολόγηση της εργασίας των φοιτητών. Η γνωστική και ποιοτική αξιολόγηση της εργασίας τους όμως δεν συμπεριλαμβάνεται στα σημεία των εκθέσεων αξιολόγησης που ζητούνται από το Γραφείο της Πρακτικής από το εκπαιδευτή. Αφορούν αποκλειστικά την πρόοδο, τη συνέπεια, την προσαρμοστικότητα, τη συνεργασιμότητα, την παρουσία και εργασία, την παραγωγικότητα και την επαγγελματική συνείδηση των ασκούμενων.

Πάντως, σε γενικές γραμμές, θα περίμενε κανείς από αρχειονόμους πανεπιστημιακού επιπέδου στο 3ο ή 4ο έτος των σπουδών τους να είναι καλύτερα προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, η οποία δυστυχώς είναι ακόμα προβληματική, με την έννοια ότι δεν υπάρχουν αρκετές θέσεις εργασίας στην αγορά και οι περισσότεροι απόφοιτοι, όπως καλά γνωρίζετε, στρέφονται προς τις βιβλιοθήκες για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Σε αυτό το σημείο πιστεύω ότι πρέπει οπωσδήποτε να πληρωθούν οι 150 περίπου οργανικές θέσεις των ΓΑΚ που προβλέπονται από το νόμο του 1991, τώρα μάλιστα με την υποδομή και τις ανάγκες του νέου κτιρίου της Κεντρικής Υπηρεσίας (και αυτό θα πρέπει να το απαιτήσει άμεσα η διεύθυνση των ΓΑΚ από το υπουργείο). Επίσης φαντάζομαι ότι όλοι οι φορείς που επιλέχθηκαν να χρηματοδοτηθούν από το πρόγραμμα «Κοινωνία της πληροφορίας», και διαθέτουν ποικίλες συλλογές τεκμηρίων (οπτικοακουστικό, φωτογραφικό, χαρτώο κ.ο.κ.) θα συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα απασχόλησης εκπαιδευμένων αρχειονόμων.

Δεν είχα την πρόθεση να κάνω, στο πλαίσιο αυτής της παρέμβασης, συγκριτική μελέτη των πανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών αρχειονομίας και τεκμηρίωσης στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Το σημερινό αναγραφόμενο πρόγραμμα σπουδών του Ιονίου, είναι εμπνευσμένο από τη γαλλική σχολή αρχειονομίας (Ecole des chartes) που μέχρι πρόσφατα θεωρείτο αρκετά προσανατολισμένη στην ιστορία, χωρίς να δίνει ιδιαίτερο βάρος σε θεωρίες και πρακτικές της υπόλοιπης διεθνούς αρχειονομίας (αγγλοσαξωνική σχολή: Καναδά, Αμερικής, Αυστραλίας) ούτε στις νέες τεχνολογίες που εισάγει η πληροφορική. Ακούω όμως ότι το πρόγραμμα του TAB πρόκειται να αναμορφωθεί ριζικά και να προσανατολιστεί περισσότερο προς την τεκμηρίωση και την πληροφορική, που είναι επιταγή των καιρών μας και ότι το τμήμα θα αλλάξει ονομασία (Επιστήμες της πληροφορίας;) κ.ά. Δεν ξέρω εάν με το νέο αυτό προσανατολισμό θα βγει κερδισμένη η αρχειονομία, έτσι τουλάχιστον όπως τη μάθαμε και εφαρμόσαμε οι παλαιότεροι.

Είναι επίσης σίγουρο ότι η πρακτική άσκηση στο πλαίσιο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης είναι απολύτως απαραίτητη. Πιστεύω ότι θα έπρεπε να είναι εξάμηνη, ότι οι κρατικοί αρχειακοί φορείς είναι οι πρώτοι που θα έπρεπε να δέχονται τους φοιτητές του Ιονίου (ενώ μέχρι τώρα είναι οι μόνοι που δεν το κάνουν □ δέχονται φοιτητές το ΙΑΕΤΕ, τα ΑΣΚΙ, το ΕΛΙΑ) και ότι χρειάζεται ένα αναμορφωμένο πρόγραμμα σπουδών, που να περιλαμβάνει νέα εκπαιδευτικά εργαλεία και ανανεωμένες μεθόδους και θεματολογία, όπως πρακτικές εργασίες (travaux pratiques) που να προσφέρουν τη δυνατότητα επεξεργασίας αντιπροσωπευτικού αρχειακού υλικού σε αντίγραφα, προβολές, βίντεο, επισκέψεις και πολλά άλλα, αντί να περιορίζονται μόνο στη θεωρία.

Τέλος, εννοείται ότι οι πανεπιστημιακές σπουδές, με ή χωρίς την πρακτική άσκηση δεν καλύπτουν πλέον την εξέλιξη της σύγχρονης αρχαιονομίας, που ολοένα διευρύνεται, εμπλουτίζεται και εξειδικεύεται (πληροφορική, ψηφιοποίηση, οικονομική και ανθρώπινη διαχείριση, νέα υποστώματα, νέες τεχνολογίες κλπ.). Είναι σίγουρο ότι από τους αποφοίτους της σχολής αρχαιονομίας □ και όχι μόνο- απαιτείται τακτική παρακολούθηση επιμορφωτικών σεμιναρίων και προγραμμάτων για να μπορούμε να ανταπεξέλθουμε στα επαγγελματικά χαρακτηριστικά και στις υποχρεώσεις που διαμορφώνουν το σύγχρονο προφίλ ενός ευρωπαϊκού αρχαιονόμου.

Χριστίνα Βάρδα